

Onstuimige frontpassage werd A

DE TERUGKEER van de Achaeërs na de val van Troje, zoals beschreven door Homerus in de Odyssee, speelde zich vermoedelijk af in het begin van de zomer en wel in de maand juni. Tot die conclusie komt de Amerikaanse weerkundige Randall Cerveny van de Arizona State University in Tempe, op basis van een onderzoek naar de weersituatie tijdens in de eerste achttien dagen van de thuisreis.

Als de schepen een week later aan de tocht naar huis begonnen waren, had Ajax de reis overleefd, zo volgt uit het onderzoek, waarvan de resultaten eerder dit jaar verschenen in het tijdschrift van de American Meteorological Society. Bovendien zouden dan de schepen van Odysseus, Agamemnon en Menelaos het zware weer van de zesde dag na het vertrek uit Troje bespaard zijn gebleven.

Nu liet het actieve koufront dat toen over de Egeïsche Zee trok, alleen Nestor en Diomedes ongemoeid. Diomedes was net op tijd terug in zijn woonplaats Argos; Nestor kreeg de storm vermoedelijk 's nacht over zich heen terwijl hij in het zicht van de thuishaven Pylos in de Ionische Zee voor anker lag.

Het belichten van de verhalen uit de Odyssee vanuit een meteorologische gezichtshoek kent uiteraard zijn beperkingen. Zo is het Homerus niet te doen om het weer, maar om de lotgevallen van de helden uit zijn epos; men mag het hem dus niet kwalijk nemen dat meteorologische gegevens over het weer ontbreken of onduidelijk zijn.

De Odyssee kwam volgens de huidige inzichten tot stand rond 800 voor Christus, dat is ongeveer zeshonderd jaar na de val van Troje. In die lange tijd kunnen details van het verhaal gemakkelijk gewijzigd of vergeten zijn. Verder ontbrak het Homerus en zijn tijdgenoten aan het meteorologisch inzicht van de huidige tijd.

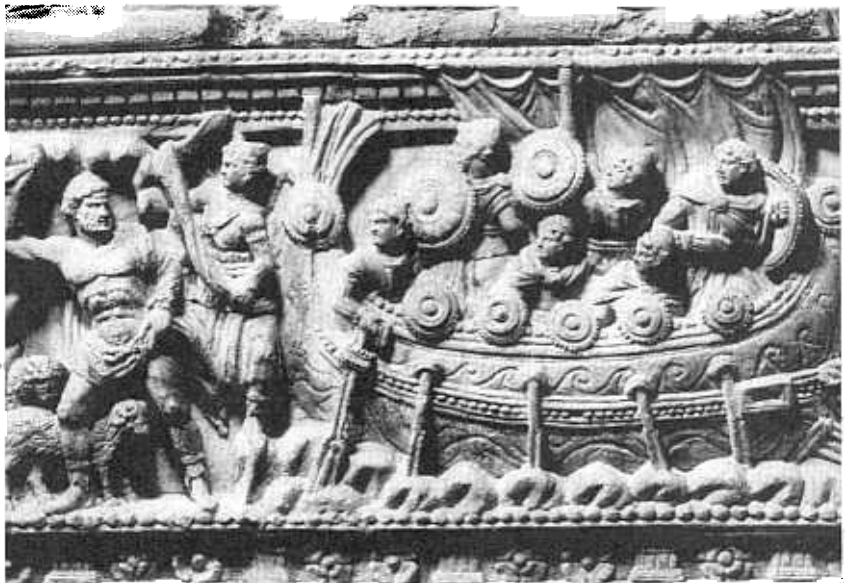
Ondanks deze beperkingen slaagt Cerveny er in het weerverloop in de weken na de val van Troje te karakteriseren met behulp van gegevens in de verschillende boeken van de Odyssee.

De maand juni is niet het meest geëigend voor het oversteken van de Egeïsche Zee met de kwetsbare schepen uit de tijd van Odysseus. Hesiodos, een tijdgenoot van Homerus, noemt 'een periode van vijftig dagen volgend op het zonnestolstitium' (21 juni) als typisch zeevaartseizoen.

In de maanden juli en augustus waait er in dat gebied namelijk de zogeheten etesische wind. Deze langaanhoudende wind uit noord tot noordoost stelt zich in na luchtdrukdalingen boven Klein-Azië, die op hun beurt een gevolg zijn van de opwarming van het landoppervlak door de zomerwarmte.

De helden uit de Odyssee hadden de komst van de etesische winden wel willen afwachten, veronderstelt Cerveny; de

Een Amerikaanse meteoroloog heeft de weerbeschrijvingen bestudeerd uit de Odyssee, de door Homerus geboekstaafde terugkeer van de Griekse helden uit Troje. Hij komt tot de conclusie dat de reis, waarbij Ajax omkwam en Odysseus veel tegenslag ondervond, plaatsvond in juni.

De vlucht van Odysseus voor de cycloop Polyphemus. Detail van een Etruskische askist.

plechtigheden die Agamemnon en de helft van de manschappen voorafgaand aan het vertrek uit Troje verrichtten ter ere van de godin Athene, hadden volgens hem dan ook eigenlijk geen ander doel dan tijdrekken.

De overige Achaeërs, waaronder Odysseus, Nestor, Menelaos en Diomedes, reisden af naar het nabijgelegen eiland Tenedos. Daar werd overlegd of men door zou reizen dan wel zou terugkeren naar Troje. Odysseus had kennelijk geen zin om zonder wind te beginnen aan een nodeloze langdurige reis naar Lesbos en langs de kust van Klein-Azië. Hij ging terug naar Troje; de reden die Homerus opvoert, namelijk het bijstaan van Agamemnon bij het uitvoeren van de plechtigheden voor Athene, was er uitsluitend voor de vorm.

Zo ging hij een dag later al door naar Ismaros, wat duidt op een zuidoostelijke stroming. De anderen wisten ondanks de zwakke wind en de later enigszins on-

gunstige windrichting Lesbos te bereiken.

Daar stak een straffe wind op waardoor de schepen vlot Geraistos konden bereiken. Cerveny interpreteert dit weerverloop in de begrippen van nu als een koufrontpassage met sterke windsprong van zuidoost naar noordoost of noord, maar overigens weinig activiteit. Geen van de schepen kwam die dag dan ook in moeilijkheden.

De dagen daarna bleef de wind uit het noordoosten waaien. Vooral Nestor en Diomedes profiteerden daarvan door snel langs Kaap Sounion, de zuidoostpunt van Attika, naar hun woonplaatsen te varen. Diomedes bereikte zonder problemen zijn woonplaats Argos. En ook Nestors thuisreis verliep voorspoedig.

Menelaos ondervond echter vertraging; door de dood van een bemanningslid deed hij Kaap Sounion aan voor de begrafenis en de bijbehorende tijdrovende rituelen. Die dag vertraging zou hem

jax fataal

duur komen te staan; daardoor was hij namelijk op dag zes nog niet thuis en werd hij op zee overvallen door de storm die ook de overige Achaeërs, op de groepen rond Nestor en Diomedes na, moeilijke uren bezorgde en die Ajax zelfs fataal werd.

Odysseus besteedde de derde dag na het vertrek uit Troje aan het plunderen van Ismaros, dat in de oorlog met Troje 'fout' geweest was. Op dag vier volgde een onverwachte tegenaanval en Odysseus en de zijnen moesten op veilige afstand van Ismaros hun wonden likken. Op dag vijf kon de groep de reis bij aanhoudend gunstige wind verder voortzetten.

Dag zes verliep voor de meeste thuisvaarders catastrofaal. Menelaos bevond zich in de buurt van Kaap Maleia, een gebied dat ook vandaag de dag nog bekend staat om de stormachtige wind. Ook toen was dat het geval. De vloot werd uiteen geslagen. Vijf schepen sloegen een dag later te pletter op de rotsen van Kreta; de rest werd door zo'n krachtige noorderstorm naar Egypte geblazen dat men daar al op dag acht aankwam. Deze gang van zaken wijst er op dat de harde wind geen lokaal effect was, maar deel uitmaakte van een groter stormveld.

Ajax verging het slechter: hij sloeg te pletter op de rotsen van Gyrai, vermoedelijk een van de eilanden in de Cycladen. Hij bevond zich nog in die omgeving omdat hij voor de 'veilige' route langs de eilanden had gekozen en vervolgens door de stormachtige tegenwind nauwelijks vooruit kwam.

Odysseus ten slotte zal de gunstige noordoostenwind van dag vijf ongetwijfeld hebben benut voor het voortzetten van zijn tocht langs de kust van noord-Griekenland met steeds land in zicht. Maar: 'Toen joeg de wolkenverzamelaar Zeus een storm uit het noorden tegen ons op, een onvoorstelbaar woeste orkaan, de aarde en de zee verborg hij in dichte nevels en vanaf de hemel daalde een zwarte nacht neer.' Twee dagen waren er nodig voor herstelwerkzaamheden; daarna hervatten Odysseus en zijn kameraden de reis.

Cerveny komt tot de volgende reconstructie van het weer kort na de val van Troje. Op de meeste dagen kwam de wind uit noord of noordoost. Uitzonderingen vormden dag een en twee, afgesloten met de passage van een weinig actief koufront en dag vijf en zes, met als meteorologisch hoogtepunt de onstuimige frontpassage op dag zes.

Deze weergegevens en de verdragings-tactieken die werden toegepast alvorens uit Troje te vertrekken, duiden op een periode in het jaar direct voorafgaand aan het langduriger regime van de etesische winden, gewoonlijk in juli en augustus.